

Projekt Hedehøg 2013

DOF's arbejdsrapport fra Projekt Hedehøg

Lars Maltha Rasmussen & Michael Bødker Clausen

Datablad

Titel	Projekt Hedehøg 2013 DOF's arbejdsrapport fra Projekt Hedehøg
Forfattere	Lars Maltha Rasmussen & Michael Bødker Clausen
Udgiver	Dansk Ornitologisk Forening
Projektansvarlig	Iben Hove Sørensen
Fotos	Fotos i rapporten må kun benyttes efter aftale med fotograferne.
Bedes citeret	Rasmussen, L.M. & M.B. Clausen 2013. Projekt Hedehøg 2013. DOF's arbejdsrapport fra Projekt Hedehøg. Dansk Ornitologisk Forening.
Kan rekvireres hos	Web page: www.dof.dk/sider/images/stories/proj/hedehoeg/dokumenter/hedehoeg2013rap.pdf Dansk Ornitologisk Forening Vesterbrogade 138–140 1620 København V Tlf. 33 28 38 00 mail: dof@dof.dk

Forsidefoto. Hedehøg han opdager et bytte og foretager en hurtig manøvre. Denne gang fangede den en småfugl i luften. Foto Lars Maltha Rasmussen.

Metode og undersøgelsesområde

Undersøgelsesområdet for Projekt Hedehøg omfatter hedehøgens kerneområde i Sydvestjylland. I 2013 er følgende områder undersøgt særligt grundigt: Ballum Enge fra Søndernæs ved Astrup Banke i nord til Hjerpsted i syd, og området øst for Abild omkring Høgslund og Vennemose.

Desuden er følgende områder besøgt flere gange for at registrere hedehøge i ankomst- og etableringsperioden fra slutningen af april til slutningen af maj og i yngleperioden herefter: Rømø, Magisterkogen, områder langs Sønderåen til Frøslev Mose, baglandet bag Rejsbydiget og Ribemarsken mod nord til Esbjerg.

Den benyttede metodik er beskrevet i monitoringsvejledningen for hedehøg (Rasmussen et al. 2007), der er udarbejdet som et led i DOF's Projekt Truede og Sjældne Ynglefugle.

Hannen fodrer den store unge direkte på reden, medens hunnen er væk fra reden for også at søge føde. Her er byttet en markmus. Foto Torben Andersen.

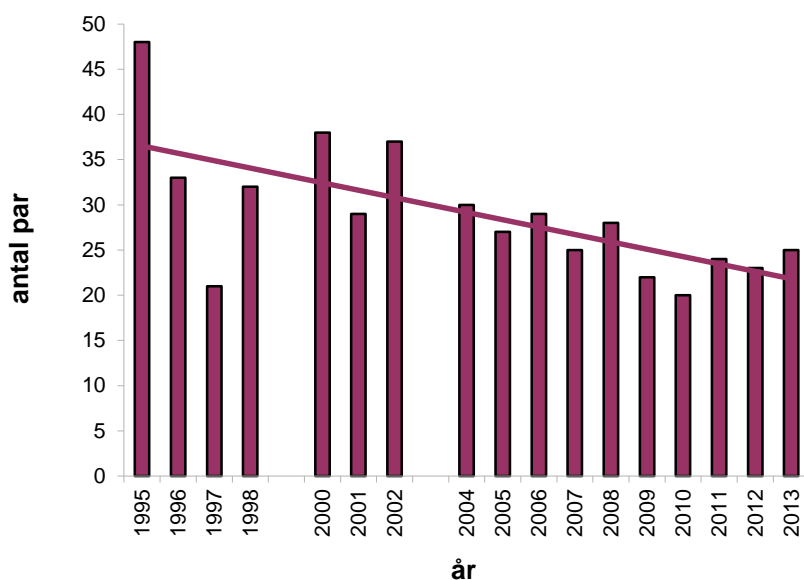
Ynglesæsonen 2013

I Sydvestjylland ynglede der i 2013 op til 25 par hedehøge, heraf 21 sikre og sandsynlige samt 4 mulige par (Tabel 1). Antallet af ynglepar var lidt højere end i 2012 og det højeste siden 2008, men dog lavere end i årene 1995-2008 (Figur 1).

Ligesom i de foregående tre sæsoner blev indsatsen for at lokalisere ynglende hedehøge i det østlige Sønderjylland, uden for kerneområdet i Sydvestjylland, udført af en række frivillige observatører. Der blev i 2013 ikke konstateret ynglepar med unger øst for Tønder.

I 2013 fik forholdsvis mange par unger på vingerne, men til gengæld var antallet af flyvefærdige unger pr. par med succes meget lavt, idet de fleste par kun fik 1-2 unger. Flere par opgav af forskellige årsager i løbet af ynglesæsonen. Blandt de mest sandsynlige årsager kan nævnes prædation, tillukkende vegetation omkring reder i raps og vejrlig i forbindelse med regnskyl.

Fødemangel vurderes ikke at have haft en væsentlig betydning for ungeoverlevelsen i 2013, da der blev fundet uspiste føderester ved mange reder. Til gengæld kan fødemangel i starten af ynglesæsonen have bevirket, at kuld størrelsen var mindre end normalt. Fangst af smånavere viste, at der var meget få mus i starten af ynglesæsonen, medens antallet i ungeperioden lå på niveau med 2012 (DOF, unpubl. data).

Figur 1. Antallet af sikre, sandsynlige og mulige ynglepar af hedeheg i Sydvestjylland i perioden 1995-2013. Der er ingen data fra 1999 og 2003.

En unge, der er ca. 2½ uge gammel, er klar til at blive ringmærket. Foto Torben Andersen.

Kold start på ynglesæsonen

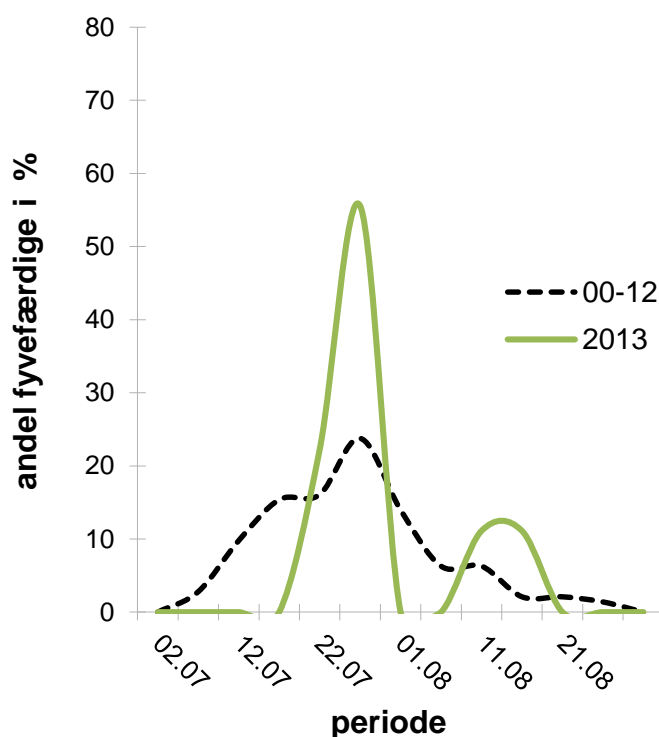
Efter en meget kold marts fulgte en april måned i 2013, der blev den koldeste i 25 år, men også tør og solrig (DMI 2013).

Derefter fulgte en vejrmæssigt mere almindelig maj måned, der var lun og regnfuld. D. 17. maj havde vi allerede årets første sommerdag med temperaturer over 25 grader, og omkring denne dato anlægges de første hedehøgekuld som regel.

Juni blev som helhed meget nær normal med en lun, tør og solrig første tredjedel, mens resten af måneden var ustadig, våd og mere solfattig.

Juli måned 2013 var usædvanlig tør og solrig med pæn varme og mange sommerdage, og det fine sommervejr blev fulgt op med godt høstvejr i august, som var meget tør og solrig men lidt køligere end i perioden 2000-2010.

Den meget kølige og tørre april betød, at afgrøderne, specielt vinterhveden, kun kom meget langsomt i vækst i løbet af maj måned. Det lune vejr i maj fik dog sat gang i hedehøgenes æglægning, som skete ca. 1 uge senere end gennemsnittet for perioden 2000-2012. Udflyvningen skete meget koncentreret i sidste halvdel af juli (Figur 2).

Figur 2. Det beregnede udflyvningstidspunkt for sidste flyvefærdige hedehøgeunge for 9 kuld med ynglesucces i 2013, sammenlignet med 143 kuld i årene 2000-2012. Udflyvningen skete til normal tid, men var sammenlignet med de øvrige år lidt senere end gennemsnittet.

Redebeskyttelse og ynglesucces

Høsten af vinterbyg i 2013 påbegyndtes sidst i juli, men trak ud i flere uger. Høsten af vinterhvede påbegyndtes ret sent i august, efter at alle unger i hegnede reder var blevet flyvefærdige. Rapsen blev skårlagt omkring d. 4. august. Dermed skete kornhøsten generelt efter ungerne udflyvning (Figur 2).

De fleste hedehøgeværter var meget positivt indstillede til beskyttelsen af hedehøgene, men desværre var der flere, der ikke ønskede at deltage i projektet. Det betød, at vi måtte undlade at hegne 7 af de reder, der var placeret i afgrøder. Derfor var det i år en relativt stor andel af rederne i afgrøder, der var ubeskyttede. Fire af disse reder var placeret i raps, hvor der er stor risiko for, at afgrøden lægger sig ned over reden og dermed kan forhindre de voksne fugle i at komme til reden og ungerne i at forlade den. Der bør derfor konsekvent hegnes med et trådnæt omkring reder i raps for at sikre, at til- og fraflyvning er mulig. For et af de par, der anlagde rede i raps, betød manglende sikring af reden, at alle ungerne gik til.

I alt blev 4 reder hegnede, og der fløj 7 unger fra disse reder (Tabel 1). Der var som nævnt yderligere 7 reder, hvor vi gerne havde hegnede, især for at sikre rederne en god beskyttelse mod prædation af ræv. I 2 af de 4 uhegnede reder i raps var der ingen ynglesucces. Ved de 3 uhegnede og umarkerede reder, som var placeret i vinterbyg, skete høsten heldigvis så sent, at ungerne allerede havde forladt rederne, og der skete ikke prædation af ræv.

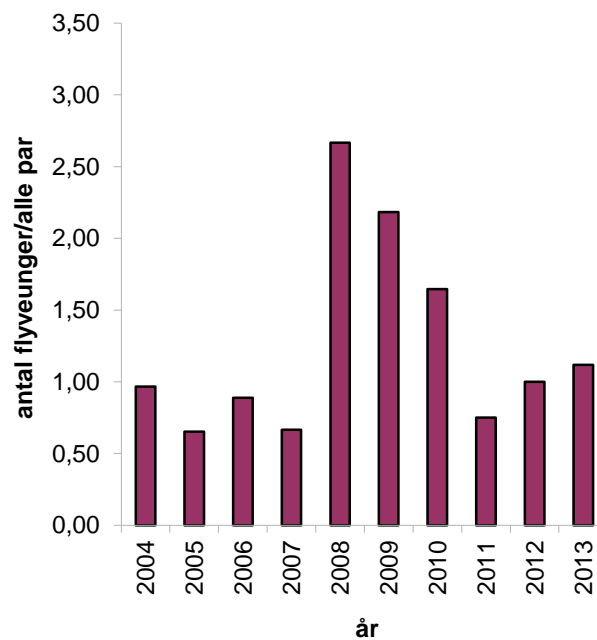
De ubeskyttede og umarkerede reder var alle placeret hos to lodsejere, en i hvert af de to kerneområder for ynglende hedehøge i 2013. Disse lodsejere ønskede ikke at samarbejde omkring den konkrete redbeskyttelse. Vi vurderer, at konsekvensen af den manglende redbeskyttelse betød, at to kuld med op til i alt 6 unger gik tabt, og at yderligere 1-4 unger i de ubeskyttede reder med succes kan være gået tabt. Ungekuld kan blive delvist præderet på det tidspunkt, hvor nogle unger kan flyve og undslippe en ræv. Dette tab skal vurderes i forhold til, at der blot fløj 19 unger fra 9 reder.

Der kom i 2013 en enkelt unge mere på vingerne end i 2012, hvilket dog stadig er under gennemsnittet for perioden 2004-2012, som var på 27 unger årligt. Dette gennemsnit trækkes dog noget op af de to gode år i 2008 og 2009, hvor der kom hhv. 56 og 48 unger på vingerne. Gennemsnittet for de øvrige år siden 2004 er 20 unger årligt. Af Figur 3 ses antallet af udflyvne unger per par i perioden 2004-2013.

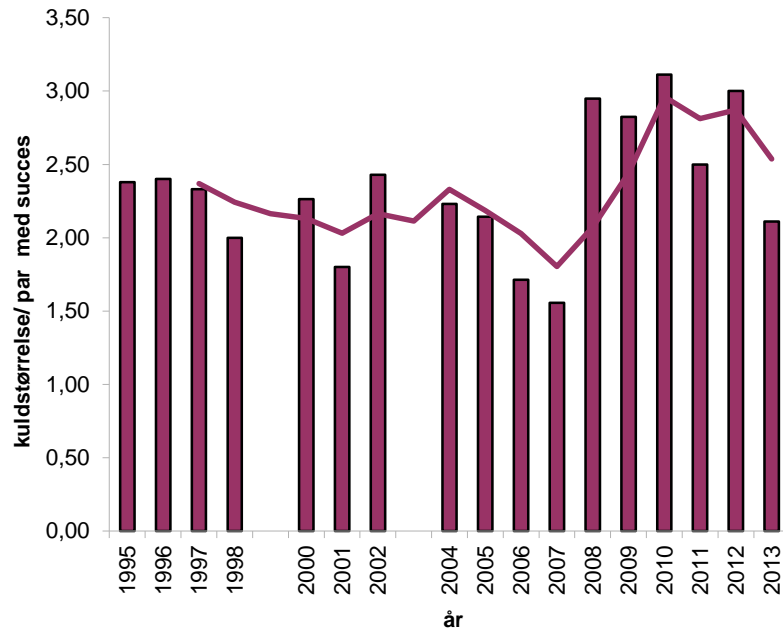
Kuldstørrelsen for de par, der havde ynglesucces, var i 2013 gennemsnitligt på 2,1 unger/rede, mod 2,5 unger/rede for perioden siden 2004 (Figur 4). Indtil 2008 blev rederne først hegnede efter høst, men siden 2008 er alle reder i afgrøder forsøgt konsekvent hegnede, så snart de er fundet. Dette har ikke kunnet lade sig gøre i 2013, hvilket som ovenfor nævnt sandsynligvis har betydet færre flyvefærdige unger. En effektiv beskyttelse af rederne, så snart de lokaliseres, er med til at sikre, at flere unger kommer på vingerne fra de succesfulde kuld. De sene kuld var også succesfulde i 2013 pga. af det gode vejr, i modsætning til i 2012.

Hedehøg lander på en opsat pæl. Disse pæle udgør en sikker rasteplass og hjælper hedehøgen til at holde udvig, når den befinder sig nær reden. Samtidig er det nemmere at indsamle gylp til fødeanalyse, hvilket er foretaget af tre personer i 2013. Foto Bjarne Hemmingsen.

Figur 3. Antallet af udfløjne hedehøgeunger pr. par i Sydvestjylland i perioden 2004-2013.

Figur 4. Det gennemsnitlige antal flyvefærdige unger for ynglepar af hede­høg med ynglesucces i perioden 1996-2013. Der mangler data fra 1999 og 2003. Den optrukne linje viser det glidende gennemsnit over 3 år.

Voksen hun af hede­høg er på vej til reden med et bagben af en frø. Foto Torben Andersen.

Hedehøg han bringer et bytte tilbage til rede. Denne gang er det en småfugl. Foto Torben Andersen.

Bytteskifte. Efter at hannen har fortæret lidt af byttet på jorden, kommer hunnen for at overtage resten. Hannen er hedehøgen Jeppe, som bærer en GPS-sender. Foto Lars Maltha Rasmussen.

Tabel 1. Oversigt over registreringerne af hedehøg i Sydvestjylland i 2013 med angivelse af status for rede og ynglesucces m.v. Oplysning om opgivet yngleforsøg er givet for par, hvor dette er observeret direkte, eller hvor dette sandsynliggøres af, at fuglene ikke længere blev observeret på lokaliteten. Oplysninger om prædation er kun anført, hvor dette er konstateret med sikkerhed.

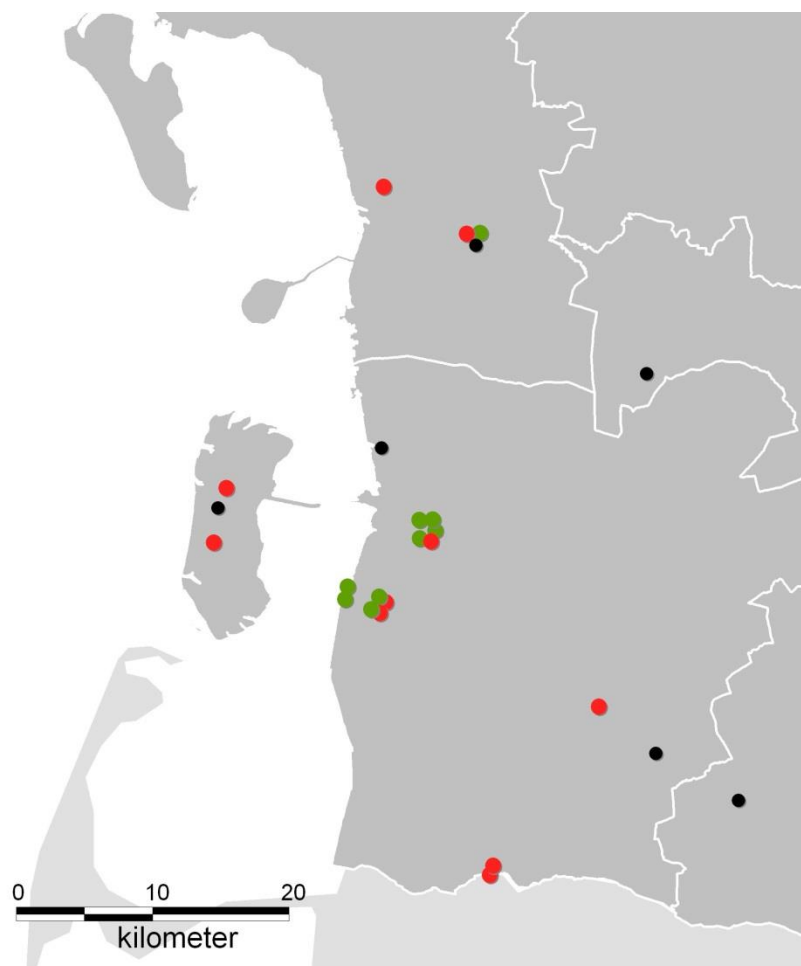
Lokalitet 2013		Rede						Status						
Stednavn	Afgrøde	Etablering	Rugefase	Ungefase	Kuldstorelse	Flyv unger	Flyv unger hegned	Mulig	Sandsynlig	Sikker	Opgivet	Mulig prædation	Afmærket	Hegnet
Nr. Farup Enge	Natur	1	1							1	1	1		
Ribereservatet	Natur	1	1	1	2	2				1				
Ribereservatet	Natur	1	1							1	1	1		
Ribereservatet	Natur	1						1			1			
Ottersbøl Øst	Raps	1	1	1	3	3				1			1	
Ottersbøl Nord	Raps	1	1							1	1			
Ottersbøl Vest	Vinterbyg	1	1	1	3	3				1				
Ottersbøl Midt	Vinterbyg	1	1	1	3	3				1				
Ottersbøl Syd	Vinterhvede	1	1	1	4	2	2			1				1
Vesterende Ballum Syd	Brak	1	1	1	2	1	1			1				1
Vesterende Ballum Nord	Græs	1	1	1	5	2	2			1				1
Rømø Hede Syd	Natur	1	1							1	1	1		
Rømø Hede Nord	Natur	1						1			1	1		
Bolimark Rømø	Natur	1	1							1	1	1		
Østerende Ballum Syd	Vinterbyg	1	1	1						1	1	1		
Østerende Ballum Nord	Raps	1	1	1						1	1			
Østerende Ballum Øst	Raps	1	1	1	2	2				1				
Østerende Ballum Midt	Vinterbyg	1		1	4	1	2			1				1
Magisterkogen Øst	Natur	1	1							1	1			
Magisterkogen Vest	Natur	1	1							1	1	1		
Kongens Mose	Natur	1	1							1	1	1		
Søndernæs	Ukendt	1						1			1			
Højrup	Ukendt	1						1			1			
Lendemark	Ukendt	1							1		1	1		
Bøgvad	Ukendt	1							1		1	1		
Total		25	18	11	28	19	7	4	2	19	16	10	1	4

Yngleparrenes fordeling og habitatvalg

I alt 18 af de 25 ynglepar ynglede på lokaliteter med mindst 2 ynglepar. De to største koncentrationer af ynglepar var ved Ottersbøl og Østerende Ballum, hvor der ynglede hhv. 5 og 4 par. Ingen af de enkeltliggende par havde ynglesucces. Der blev registreret mulige par ved Højrup og Lendemark, hvor fugle blev set igennem etableringsperioden, uden at der dog var konkrete yngleaktiviteter. Et par nær Bøgvad sås med bytteskifte i etableringsperioden, men det mulige redested blev ikke lokaliseret.

De par, der havde ynglesucces, befandt sig alle inden for kort afstand af Vadehavet, og de fleste af disse reder var anlagt i afgrøder, bortset fra et enkelt par med succes ved Ribe Østerå.

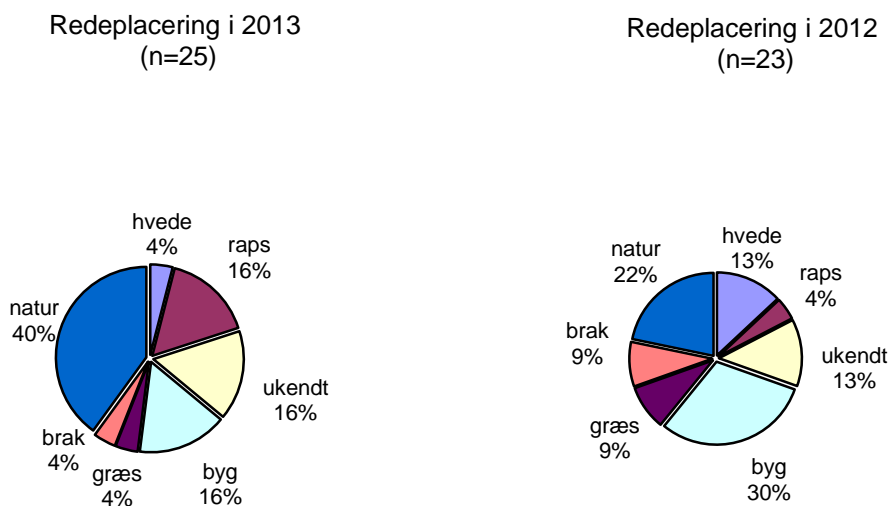
Der blev ikke fundet ynglepar uden for undersøgelsesområdet i Sydvestjylland, så Figur 5 afspejler fordelingen af den samlede danske ynglebestand i 2013.

Figur 5. Fordeling af sandsynlige, sikre og mulige ynglepar af hedehøg i Sydvestjylland i 2013. Grøn cirkel: Par med udflyjne unger. Rød cirkel: par uden ynglesucces. Sort cirkel: Mulige ynglepar. Cirklernes placering er justeret med henblik på at synliggøre alle par og afviger derfor i nogle tilfælde fra redernes nøjagtige geografiske placering.

Pga. det meget sene forår og en relativt sen æglægning, var der ret få par, der ynglede i vinterhvede (Figur 6). Til gengæld ynglede flere par i raps, som er den første afgrøde til at strække sig i højden.

I alt 12 ud af 21 par, hvor redehabitateret er kendt, ynglede i udyrkede habitater. For første gang i ca. 20 år ynglede to par hedehøge i Magisterkogens rørskove, kun ca. 100 meter fra den dansk-tyske grænse (Figur 5). De fik desværre ikke unger på vingerne pga. oversvømmelse af rederne. Dertil ynglede 3 par i "rigtig" hedehøgehabitat i hedemoser med lave buske på Rømø. Da rapsen hurtigere opnåede en god højde i maj, var der flere par der ynglede i denne afgrøde.

Figur 6. Procentvis fordeling af redehabitat for hedehøge; 25 par i 2013 til venstre og 23 par i 2012 til højre. I forhold til 2012 ynglede der i år flere par i natur og raps, mens kun et par ynglede i vinterhvede, som ellers har været det mest anvendte redehabitat.

En voksen hedehøg han. Foto Bjarne Hemmingsen.

En hegnet rede står tilbage, efter et brakstykke er pudset af. Denne lokalitet lige ud til Vadehavet har været fast yngleplads i flere år. Foto Lars Maltha Rasmussen.

Feltarbejde

Feltarbejdet i Sydvestjylland blev udført af Michael Bødker Clausen med bistand fra Lars Maltha Rasmussen, Iben Hove Sørensen, Mathilde Lerche Jørgensen og Henning Heldbjerg.

En arbejdsgruppe eftersøgte hedehøge i det østlige og centrale Sønderjylland: Harry Antonisen, Poul Erik Junk, Peter Kjer Hansen, Egon Iversen, Jesper Leegaard og Jesper Tofft. Desuden bidrog Flemming Ahlmann, Thorkild Brandt, Sv. Aage Clausen, John Frikke, Vagn Frølich, Michael Borch Grell, Jens Hjerrild Hansen, Peter Kjer Hansen, Vicky Knudsen og Aage Mathiasen med vigtige oplysninger om hedehøge.

Endvidere anvendtes supplerende data fra DOFbasen (www.dofbasen.dk), og alle, der har indtastet oplysninger om hedehøge i DOFbasen, takkes hermed.

Samarbejdspartnere

Følgende hedehøgeværter takkes for hjælp og samarbejde omkring redebeskyttelse: Jørn Andersen, Bent Linnet, Anker Juhl, Helge Kallestrup, Jens Lund, Thorben Hansen, Hans Hansen, Orla Simonsen, Theodor Vodder, Anette Klit, Peter Gade, Bo Jessen, Peter Nicolaisen, Peder Gjelstrup og Jens Peter Bjerrum.

Vi takker også vores hollandske kolleger i Werkgroep Grauwe Kiekendief, som DOF samarbejder med om mange aspekter af arbejdet med de danske hedehøge.

Følgende er kontaktpersoner for Projekt Hedehøg: Naturstyrelsen: Jens Hjerrild Hansen, Sønderjysk Landboforening: Gunnar Jespersen, Esbjerg Kommune: Mette Kirkebjerg Due, Tønder Kommune: Conny Brandt, Aabenraa Kommune: Hans Harald Hansen.

Mærkning af hedehøge

I starten af juli blev et ynglepar ved Østerende Ballum forsynet med GPS-loggere og farveringe, og samme sted blev en voksen han mærket og fik påsat en GPS-logger. Dertil blev i alt 7 unger ringmærket med metalringe. Mærkningen sker i et samarbejde mellem DOF, Zoologisk Museum i København og Werkgroep Grauwe Kiekendief fra Holland.

Hunnen Mathilde, der er mærket med en farvering og forsynet med en GPS-sender, sidder på en opsat pæl nær reden. Foto Torben Andersen.

Her ses Peter Nicolaisen, Otto og Ellen Margrete Nielsen (med hedehøgen Ellen Margrete) og Almut Schlaich fra Werkgroep Grauwe Kiekendief i forbindelse med årets mærkning af hedehøge. Foto Henning Heldbjerg.

Litteratur

Clausen, M.B. & L.M. Rasmussen 2012. Hedehøg i Danmark ynglesæsonen 2012 – arbejdsrapport fra Projekt Hedehøg. Dansk Ornitologisk Forening.
<http://www.dof.dk/sider/images/stories/proj/hedehoeg/dokumenter/hedehoeg2012rap.pdf>

DMI 2013. Månedens, sæsonen og årets vejr.
<http://www.dmi.dk/vejr/arkiver/maanedsaesonaar/>

Lerche-Jørgensen, M., L.M. Rasmussen, M.B. Clausen, C. Rahbek & K. Thorup 2012. Effekt af redehabitat, hegning og vejr på ungeproduktion hos danske Hedehøge fra 1995 til 2009. Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 106: 79-86.
http://www.dof.dk/sider/images/stories/doft/dokumenter/DOFT_3_2012_Hedehoeg.pdf

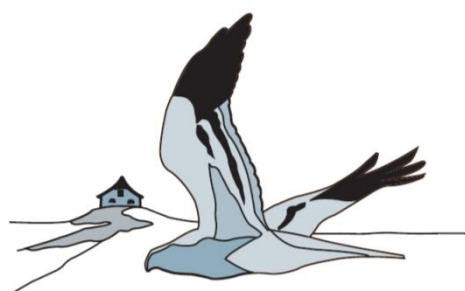
Rasmussen, L.M., A. Hoffmann & T. Nyegaard 2007. Monitoringsvejledning for Hedehøg i DOF's Projekt Truede og Sjældne Ynglefugle (DATSY).
<http://www.dofbasen.dk/DATSY/datsyvejledning.php?art=02630>

Find flere oplysninger om hedehøg på DOF's hjemmeside: www.dof.dk/projekthedehoeg

Læs om det hollandske projekt på: www.werkgroepgrauwekiekendief.nl

Følg de trækkende hedehøge på DOF's web her:
http://www.dof.dk/sider/index.php?option=com_content&task=view&id=572&Itemid=637

Læs om hedehøg på DOF's webmagasin Pandion:
<http://pandion.dof.dk/kort-nyt/vinteren-i-afrika-er-h%C3%A5rd-ved-de-danske-hedeh%C3%B8ge>
<http://pandion.dof.dk/kort-nyt/endelig-bev%C3%A6ger-hedeh%C3%B8gene-sig-nordp%C3%A5-igen>
<http://pandion.dof.dk/kort-nyt/fuld-gang-i-hedeh%C3%B8genes-yngles%C3%A6son>
<http://pandion.dof.dk/kort-nyt/de-danske-hedeh%C3%B8ge-er-endnu-engang-draget-sydp%C3%A5>

PROJEKT HEDEHØG